

På väg mot professionalitet?

En studie i gymnasielärares syn på sin professionalitet.

Titel: På väg mot professionalitet? En studie i gymnasielärares syn på sin professionalitet.

Författare: Robert Willstedt

Kurs: Examensarbete i samhällskunskap

Omfattning: 15 högskolepoäng

Termin: VT 10

Handledare: Anders Sundell

ABSTRACT

Bakgrund: Införandet av lärarlegitimationen i Sverige motiveras från lärarfackligt håll med att det stärker lärarens professionalitet. Forskningsproblemet består i att undersöka hur gymnasielärare ser på sin professionalitet och om man upplever att lärarlegitimation hänger ihop med professionalitet.

Syfte: Uppsatsens syfte är att undersöka gymnasielärares upplevelse av sin professionalitet och huruvida man önskar en ökad professionalisering inom sitt yrke samt att undersöka huruvida det finns ett samband mellan önskan om införande av lärarlegitimation och önskan om en generell ökad professionalitet enligt den definition av begreppet som används i denna uppsats.

Metod: Undersökningen är en webenkätstudie där synen på professionalitet bland gymnasielärare och läkare undersöks och jämförs. Läkare används som kontrollgrupp då detta är en profession som enligt de teoretiska utgångspunkterna innehar hög professionalitet. Skillnader i medelvärden från de två gruppernas enkätsvar jämförs. För att reda ut sambandet mellan önskan om lärarlegitimation och önskan om ökad professionalitet görs korstabeller där olika dimensioner av professionalitet jämförs med attityd till lärarlegitimation.

Resultat: Lärare upplever sig som mindre professionella än läkare inom tre av fyra undersökta professionalitetsdimensioner och uppvisar också en starkare önskan om professionalisering inom tre av fyra professionalitetsdimensioner. Det visar sig också att en majoritet av gymnasielärarna ställer sig positiva till införandet av lärarlegitimation och önskan om om lärarlegitimation uppvisar vissa tecken på att hänga samman med en generell professionalitetssträvan.

Sökord: Professionalitet, lärarprofessionalitet, lärarlegitimation, läkarprofessionalitet.

Innehåll

1. Inledning	1
2. Teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning	2
2.1 Professionalitet – vad är det?	2
2.1.1 Den nyweberska modellen	2
2.1.2 Den funktionalistiska modellen	2
2.1.3 Professionella karaktäristika	3
2.1.4 Begrepp och definitioner	4
2.2 Varför professionalitet?	4
2.3 Lärare och läkare – olika förutsättningar för professionalitet	5
2.4 Tidigare professionalitetsstudier	6
2.5 Gymnasielärares professionalitet	7
2.6 Samhällelig relevans	8
2.7 Utbildningsvetenskaplig relevans	8
2.8 Inomvetenskaplig relevans	9
3. Problemformulering, syfte och frågeställningar	10
3.1 Problemformulering	10
3.2 Syfte	11
3.2.1 Hypotes	11
3.3 Frågeställningar	11
4. Metod och material	12
4.1 Vad skall göras?	12
4.1.1 Kvantitativ metod	12
4.1.2 T-test och signifikans	12
4.1.3 Korstabulering för kontroll av samband mellan olika enkätsvar	13
4.1.4 Om bortfallsanalysen	13
4.2 Material	14
4.2.1 Lärargruppens validitet och reliabilitet	14
4.2.1.1 Bortfallsanalys för lärargruppen	15
4.2.2 Läkargruppens validitet och reliabilitet	18
4.2.2.1 Bortfallsanalys för läkargruppen	19
4.3 Enkätens utformning	20
4.3.1 Webenkätens grafiska design	20
4.3.2 Operationaliseringarnas begreppsvaliditet	21
5. Resultat	22
5.1 Översikt över resultaten	22
5.2 Frågeställning 1: <i>Hur upplever gymnasielärare sin professionalitet i förhållande till hur läkare upplever sin professionalitet?</i>	23
5.2.1 Professionalitetsdimension 1: Systematisk teori	23
5.2.2 Professionalitetsdimension 2: Yrkesmässig autonomi	24
5.2.3 Professionalitetsdimension 3: Yrkesetiska regler	24
5.2.4 Professionalitetsdimension 4: Auktoritet	24

5.3 Frågeställning 2: <i>Finns det en skillnad mellan läkare och lärare i huruvida man önskar en ökad professionalitet?</i>	24
5.3.1 Professionalitetsdimension 1: Systematisk teori	25
5.3.2 Professionalitetsdimension 2: Yrkesmässig autonomi	25
5.3.3 Professionalitetsdimension 3: Yrkesetiska regler	25
5.3.4 Professionalitetsdimension 4: Auktoritet	25
5.4 Frågeställning 3: <i>Önskar gymnasielärare att lärarlegitimation införs?</i>	26
5.5 Frågeställning 3: <i>Finns det ett samband mellan önskan om införd lärarlegitimation och önskan om en ökning av övriga professionalitetsdimensioner?</i>	27
5.3.1 Professionalitetsdimension 1: Systematisk teori	27
5.3.2 Professionalitetsdimension 2: Yrkesmässig autonomi	27
5.3.3 Professionalitetsdimension 3: Yrkesetiska regler	28
5.3.4 Professionalitetsdimension 4: Auktoritet	29
6. Slutsatser och diskussion	30
6.1 Resultatet av studien	30
6.2 Slutdiskussion	31

Figur- och tabellförteckning

Diagram 4.2.1 <i>Gymnasielärare i Sverige fördelade efter ålder. Angivet i procent (%)</i>	16
Diagram 4.2.2 <i>Antal yrkesverksamma år som gymnasielärare bland enkätrespondenterna. Angivet i procent (%)</i>	16
Tabell 5.1 <i>Medelvärden av enkätsvar redovisat efter yrke.</i>	22
Diagram 5.2.1 <i>Respondentsvar på enkätfråga 2: "Det saknas en tydlig gemensam vetenskaplig grund för yrkesutövare inom min profession". Fördelning mellan Läkare och gymnasielärare. Svaren är angivna i procent (%)</i>	23
Diagram 5.4 <i>Frekvensfördelning mellan ja- och nej svar till enkätfrågan "Ställer du dig positiv till införande av lärarlegitimation?". Svaren redovisas i procent (%)</i>	26
Tabell 5.5.1 <i>Korstabell för kontroll av samband mellan svar på enkätfrågorna "Jag önskar att mitt yrke skall präglas mer av vetenskaplighet" och "Ställer du dig positiv till införande av lärarlegitimation?". Svaren redovisas i procent (%)</i>	27
Tabell 5.5.2 <i>Korstabell för kontroll av samband mellan svar på enkätfrågorna "Jag önskar större frihet att välja arbetsmetoder i arbetet." och "Ställer du dig positiv till införande av lärarlegitimation?". Svaren redovisas i procent (%)</i>	28

Tabell 5.5.3 Korstabell för kontroll av samband mellan svar på enkätfrågorna ”Jag önskar tydligare yrkesetiska regler för min yrkesutövning.” och ”Ställer du dig positiv till införande av lärarlegitimation?”. Svaren redovisas i procent (%).....28

Tabell 5.5.4 Korstabell för kontroll av samband mellan svar på enkätfrågorna ”Det är önskvärt med en offentlig auktorisation för att säkra mitt yrkes professionella status” och ”Ställer du dig positiv till införande av lärarlegitimation?”. Svaren redovisas i procent (%).....29

Webenkät, sida 1.....Bilaga A

Webenkät, sida 2.....Bilaga B

Webenkät, sida 3.....Bilaga C

Webenkät, sida 4.....Bilaga D

1. Inledning

Frågan om lärarlegitimationens vara eller icke vara har diskuterats flitigt på den politiska arenan under de senaste åren. Utbildningsminister Jan Björklund har argumenterat för att en lärarlegitimation höjer kvaliteten på lärarna och följaktligen också på utbildningen.¹ Vidare uttrycker socialdemokraternas utbildningspolitiska talesperson, Marie Granlund, i DN den 12 april 2010 sitt stöd till Alliansregeringens förslag om lärarlegitimation och hon torgför till och med åsikten att förslaget borde initieras för länge sedan.² Det råder alltså praktiskt taget konsensus i det politiska etablissemanget rörande frågan och även lärarfacken välkomnar legitimationen. Lärarnas riksförbund menar att en legitimation bl.a. stärker yrkets identitet och elevernas rättsäkerhet³ och lärarförbundets ordförande Eva-Lis Sirén menar att förslaget stärker skolans kvalitet och läraryrket som profession⁴. Vad innebär det egentligen att läraryrket stärks som profession? Professionalitet är ett begrepp som är högst centralt för denna undersökning vilket kommer att framgå längre fram i uppsatsen. I nuläget stannar vi kvar lite grand vid denna uppsats bevekelsegrund.

Gymnasielärare har, sina 4-5 år långa studier till trots, fått se helt utbildad personal konkurrera om arbetstillfällena i kommunernas skolor. Detta är något som naturligtvis upprör de utbildade lärarna och också torde ha en negativ inverkan på kvaliteten på utbildningen som erbjuds. Läkare har lika lång utbildning som gymnasielärare (om man bortser från AT-delen av läkarutbildningen) men det ter sig helt absurt att tänka sig att en utbildad läkare skulle få utföra medicinska ingrepp och göra professionella utlåtanden om en patient. Återigen dyker ordet *professionell* upp och gäckar oss.

Det förefaller rimligt att det är just i graden av en yrkesgrupps professionalitet som man hittar nyckeln till varför vissa yrken med lätthet kan utföras av utbildade medan andra yrken är strikt reserverade för utbildad personal. Så hur ser då gymnasielärarna själva på sin professionalitet? Vill de bli mer professionella, vad tycker de om lärarlegitimation och hänger lärarlegitimationen verkligen samman med professionalitet, enligt den vetenskapliga definitionen av begreppet? Det är dessa frågor som denna uppsats ämnar besvara.

¹ <http://www.sweden.gov.se/sb/d/10402/a/106066>

² <http://www.dn.se/nyheter/valet2010/s-jattebra-med-lararlegitimation-1.1076044>

³ <http://www.lr.se/duidinyrkesroll/lararlegitimation.4.58a756071261d5f86948000887.html>

⁴ <http://www.dn.se/nyheter/sverige/lararfacken-bra-med-lararlegitimationen-1.1076035>

2. Tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel redogörs för teoretiska utgångspunkter, tidigare forskning inom området samt hur denna studie placeras in i forskningsläget.

2.1 Professionalitet - vad är det?

Professionalitet definieras här, i enlighet med professionalitetsforskaren Linda Evans, som som en ideologisk, attitydsmässig, intellektuell och epistemologisk del av en individ vilken är kopplad till och påverkar individens yrke⁵. Professionalitet kan betraktas och mätas på olika sätt. Två klassiska sätt att betrakta och värdera professionalitet är och ”den nyweberska modellen”⁶ och ”den funktionalistiska modellen”⁷.

2.1.1 Den nyweberska modellen

Den nyweberska modellen, grundad i sociologen Max Webers teorier, fokuserar på hur maktstrukturer skapar stängningsmekanismer som garanterar en viss klass, kast eller ras maktmonopol.⁸ Man ser alltså framförallt professionalitet som ett maktmedel för den rådande eliten. Då denna uppsats syftar till att mäta professionalitet lämpar sig den nyweberska modellen mindre bra som teoretisk utgångspunkt. Modellen presenteras här för att orientera läsaren i ett sociologiskt paradigmsområde som är kritiskt till professionalitet så som fenomenet yttrar sig idag.⁹

2.1.2 Den funktionalistiska modellen

Det är istället i den funktionalistiska modellen som denna undersökning har sin teoretiska utgångspunkt. Den funktionalistiska modellen tar avstamp i sociologen Talcott Parsons mönstervariabler för professionalitet. Enligt Parsons bygger synen på professionalitet på ett jämförande med de äldsta professionerna: medicin och juridik¹⁰. Läkare och advokat var de första professionella yrkena och Parsons initiala mönstervariabler byggde på karaktäristika från dessa professioner¹¹. Den funktionalistiska modellen har tagit emot kritik, bl.a. från

⁵ Evans, Linda (2008) Professionalism, professionalism and the development of education professionals. *British journal of educational studies*, 56:1, 20-38, s 26

⁶ Selander, Staffan (1988). *Studier av den pedagogiska väven: Professionalisering* (Rapport 120:4-5 SPOV 4-5). Stockholm: Högskolan i Sundsvall/Härnösand och Högskolan för lärarutbildning i Stockholm, Institutionen för pedagogik. s 17

⁷ Ibidem s 16

⁸ Ibid. s 18

⁹ I kapitel 2.1.2 och 2.2.1 återkommer den nyweberska modellen då kritik mot professionalitet presenteras.

¹⁰ Selander 1988:124

¹¹ Ibid. s 124

förespråkare av den nyweberska modellen, för att vara allt för förenklande då mönstervariablerna förändras över tid och olika yrken kan uppvisa väldigt olika egenskaper men ändå betraktas som professionella ¹². För att komma tillrätta med den kritiken genomfördes 1957 en undersökning av samtliga professionalitetsforskarens kriterier för professionalitet. Man fann fem mer generella karaktäristika som var delade av de flesta professionsforskare ¹³ och dessa karaktäristika, eller dimensioner, används än idag för att undersöka professionalitet inom professionsforskningen. ¹⁴ I denna uppsats används fyra av dessa fem dimensioner för att definiera professionalitet. Dessa fyra dimensioner är att betrakta som de absolut vanligaste professionalitetskaraktäristiska av dagens professionsforskning ¹⁵.

2.1.3 Professionella karaktäristika

Med ursprung i Parsons mönstervariabler ¹⁶ redovisas här de fyra karaktäristika, eller dimensioner, som i denna undersökning används för att definiera professionalitet.

<p>1. Systematisk teori:</p> <p>Att en profession innehar en systematisk teori innebär att det finns en gemensam vetenskaplig grund bland yrkesutövarna vilken används för yrkesutövningen.</p>
<p>2. Yrkesmässig autonomi:</p> <p>Den yrkesmässiga autonomi innebär att yrkesgruppen själva är fria att välja verktyg och arbetssätt inom sin yrkesutövning. Som exempel kan nämnas att en rektor inte kan gå in och detaljstyra vilken typ av frågor en skolpsykolog skall ställa till en elev.</p>
<p>3. Yrkesetiska regler: ¹⁷</p> <p>Detta kriterium innebär att yrkesgruppen själva har formulerat etiska principer och regler som skall ligga till grund för hur yrket utförs. Vidare skall det finnas en etisk nämnd till vilken yrkesutövare kan anmälas för brott mot de etiska koderna. Den anmälda yrkesutövaren riskerar påföljder som anmärkningar eller uteslutning ur yrkeskåren.</p>
<p>4. Auktoritet:</p> <p>Auktoritet inom en profession innebär att yrkesutövare inom yrkesgruppen tilldelats en offentlig auktorisation vilken utesluter icke auktoriserade utövare att utföra yrket. Till exempel får endast en auktoriserad psykolog kalla sig <i>psykolog</i> och utföra yrket där psykologexamen krävs.</p>

¹² Selander 1998:19

¹³ Ibid. s 124

¹⁴ Colnerud, Gunnel & Granström, Kenneth (2002). *Respekt för läraryrket – om lärarens yrkesspråk och yrkesetik*. Stockholm: HLS förlag. s 15

¹⁵ Strömberg, Barbro (1994). *Läraryrket – en profession? En överblick och några funderingar i anslutning till aktuell professionsforskning* (Rapport 1994:3). Göteborg: Institutionen för pedagogik. s 16

¹⁶ Ibid. s 16

¹⁷ Den egenkontrollerade yrkesetiken har i denna uppsats förenklats till huruvida det finns yrkesetiska regler mot vilka brott medför sanktioner. I kapitel 2.3 *Lärare och läkare – olika förutsättningar för professionalitet* redovisas institutionella skillnader mellan yrkesgrupperna vilka underbygger beslutet att förenkla definitionen av professionalitetsdimension 3.

Skillnaden mellan professionella och icke-professionella yrken mäts inom den funktionalistiska traditionen kvantitativt – alltså: ju större utsträckning en yrkesgrupp uppfyller professionalitetsdimensionerna nämnda ovan, desto högre grad av professionalitet kan man säga att yrkesgruppen innehar.¹⁸

2.1.4 Begrepp och definitioner

Professionalitet skall inte växlas ihop med profession. Profession kan ibland användas synonymt med yrke, oavsett professionalitet, men i denna uppsats används ordet synonymt med *professionellt yrke*. Professionalitet innebär i denna uppsats en skala som ett yrke kan röra sig upp och ned på. Ju mer ett yrke uppfyller professionalitetskriterierna desto högre grad av professionalitet har yrket. Professionalisering innebär att *åtgärder vidtas vilka resulterar i att ett yrke uppnår en ökad professionalitet*. Professionell används i den här uppsatsen som ett adjektiv som beskriver något/någon som uppfyller professionalitetskriterierna. Professionalitetskriterierna omnämns i denna uppsats också som professionalitetsdimensionerna. En vidare diskussion om begreppsvaliditet finns i kapitel 4.3.

2.2 Varför professionalitet?

Professionalitet är önskvärt för lärarkåren då en starkare **systematisk teori**, alltså det första kriteriet för professionalitet, leder till att ett vetenskapligt metaspråk utvecklas vilket är en förutsättning för att "*[...] beskriva, bearbeta och utveckla den egna praktiken.*"¹⁹. Vidare leder en högre grad av **autonomitet** till att lärarlag och enskilda lärare ges större befogenheter att "*[...] göra professionella bedömningar om hur elevernas kunskapsbehov skall kunna tillgodoses.*"²⁰. Autonomiteten bör betraktas som en naturlig följd av att yrkesgruppen utvecklat en systematisk teori och en **gemensam yrkesetik**. Utan dessa två variabler blir autonomin godtycklig.²¹ Kriteriet om **offentlig auktorisation eller legitimation** är slutligen ett resultat av att yrkeskategorin uppnått en status av hög professionalitet. Den offentliga auktorisationen blir således en nödvändig garant som svarar för att yrkesutövaren genomgått den utbildning som krävs för att behärska den höga komplexitet i fråga om systematisk teori, metaspråk, autonomitet och yrkesetik som yrket kräver.

¹⁸ Selander 1988:125

¹⁹ Colnerud & Granström 2002:17

²⁰ Ibid. s 17

²¹ Ibid. s 17

Det finns alltså skäl att anta att en starkare professionalitet på sikt kan höja lärarkårens möjligheter att utveckla sin yrkesutövning och följaktligen höjs då också kvaliteten på utbildningen som helhet. Att en hög kvalitet på utbildningen är önskvärt i ett samhälle kan ses som självklart men för att nämna något om varför så är fallet kan man konsultera Beckers tes att en hög kvalitet på utbildningen leder till ett större humankapital vilket är en förutsättning för utveckling och ekonomisk tillväxt i en modern stat ²².

2.3 Lärare och läkare – olika förutsättningar för professionalitet

Lärarkåren genomgick en deprofessionalisering mellan 1950-talet och 1980-talet ²³. Från att ha varit en profession där yrkesutövarna bl.a. hade en nära koppling till den pedagogiska forskningen, fördes successivt ett engagemang att minska lärarkårens autonomitet gentemot staten. I mitten av 1980-talet började dock centrala politiker svänga i frågan igen och en process initierades med syfte att skilja lärarprofessionella och politiska frågor. ²⁴ Lärarkåren å andra sidan är, som tidigare nämnt ²⁵, den måttstäck som ursprungligen gav upphov till professionalitetskriterierna vilket innebär att läkare utgör en lämplig kontrollgrupp för att jämföra lärares professionalitet med. För att underbygga lärares relevans som kontrollgrupp är en jämförelse mellan lärares och läkares faktiska förutsättningar för professionalitet på sin plats.

Idag finns tydliga skillnader mellan förutsättningarna för lärares och läkares professionalitet. Till att börja med vilar den medicinska utbildningen på kunskap som förvärvats med naturvetenskapliga metoder vilket torde underlätta skapandet av en gemensam vetenskaplig grund, alltså *systematisk teori*, för läkarkåren jämfört med lärarkåren. Humanistiska vetenskaper, som pedagogik, är mindre lämpade att ge entydiga svar och lösningar på professionella problem ²⁶ vilket kan exemplifieras genom det spektra av pedagogiska utgångspunkter som lärarutbildningen presenterar. ²⁷ Den otydliga vetenskapliga grunden för

²² Becker, Gary S, (1993) *Human capital – a theoretical and empirical analysis with special reference to education*. (3:e rev upplagan). London: University of Chicago press. s 24

²³ Carlgren, Ingrid & Marton, Ference (2002). *Lärare av imorgon*. Stockholm: Lärarförbundets förlag. s 105

²⁴ Ibid. s 106

²⁵ Se kapitel: 2.1.2 *Den funktionalistiska modellen*

²⁶ Hargreaves, David H. (2002) The production, mediation and use of professional knowledge among teachers and doctors: a comparative analysis. I OECD, *Knowledge management in the learning society*. Paris: OECD Publications Service. s 219

²⁷ Claesson, Silwa (2002). *Spår av teorier i praktiken*. Lund: Studentlitteratur. s 23

läraryrket har medfört att lärare i vissa fall blir förpassade till att utveckla egna teorier kring sin yrkesutövning grundade på praktisk erfarenhet.²⁸

En annan tydlig vattendelare mellan yrkeskåren är frågan om etiska regler. Läkarkåren har en ansvarsnämnd, HSAN, till vilken överträdelser av kårens egenutformade etiska regler kan anmälas²⁹. Lärarnas fackföreningar började utforma etiska regler i början av 2000-talet men någon formell möjlighet att ställa enskilda lärare till svars för överträdelser av de etiska reglerna finns ännu inte³⁰. Proffesionalitetskriteriet *auktoritet* talar också för en starkare professionalitet bland läkarkåren då dessa sedan länge haft en legitimation medan frågan om lärarlegitimation först på senare år blivit aktuell. Förslaget om den kommande lärarlegitimationen innebär att endast legitimerade lärare kommer att kunna *tillsvidareanställas* vilket fortfarande innebär att utbildad personal kommer att kunna vara verksamma som lärare³¹.

Läkaryrket kan, som vi sett, betraktas som ett yrke innehavande hög professionalitet vilket gör läkare till en intressant jämförelsegrupp för att kontrollera hur lärarna upplever sin professionalitet.

2.4 Tidigare jämförande professionalitetsstudier

I en studie från 2007 då man i ProfKnow-projektet jämförde svenska lärares och sjuksköterskors professionalitet framkom en signifikant skillnad mellan hur de båda yrkesgrupperna upplever sin yrkesmässiga *autonomitet*.³² Gruppen lärare bedömer, i högre grad än sjuksköterskor, att deras egen uppfattning om hur arbetet skall bedrivas har stort inflytande över det dagliga arbetet. I studien framkommer också att sjuksköterskor, mer än lärare, upplever sig som övervakade av sina överordnade. Detta betyder att lärare upplever en större autonomitet än sjuksköterskor. Vidare framkom en tydlig tendens i lärargruppen att de upplevde en minskad auktoritet för yrket sedan de började arbeta som lärare. I studien framkom också att lärare i högre grad än sjuksköterskor regelbundet läser vetenskapliga tidskrifter³³. Det är inte självklart att detta kan härledas till starkare *systematisk teori* bland

²⁸ Hargreaves 2002:221

²⁹ <http://www.slfs.se/Lakarrollen/Lakares-ansvar/>

³⁰ <http://www.larareyrkesetik.se/web/yrkesetik.nsf/doc/005324D7?opendocument>

³¹ <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/105620>

³² Lindblad, Sverker. m. fl. (2007) *Professional expertise under reconstructing: Comparative studies of education and health care. The Survey Study*. EU sixth framework programme priority. s 77

³³ Lindblad m.fl. 2007:92

lärarna då det är möjligt att fenomenet är ett resultat av att det pedagogiska forskningsfältet är mer föränderligt än den medicinska vetenskapen vilket förutsätter kontinuerlig uppdatering för lärarna.

Auktorisationskriteriet vidrörs i studien genom att lärare i högre grad än sjuksköterskor anser att formell utbildning är viktigare än arbetslivserfarenhet. Detta tyder på att lärarna värderar sin utbildning högre än sjuksköterskorna och följaktligen kan man argumentera för att lärarna också torde värdera auktorisationen högre på dessa premisser.

Studien är intressant för denna undersökning då den visar på hur skillnader i upplevd professionalitet kan ta sig uttryck. Lärargruppens svar tenderar att luta mot att både uppvisa och föredra professionalitet i högre grad än sjuksköterskegruppen. Den studie som jag genomför fokuserar på praktiserande gymnasielärare och läkare vilket är en snävare avgränsning av lärargruppen än ProfKnow-gruppen gjort.

Då det är säkert att anta att upplevelse av professionalitet yrkesgrupper emellan skiljer sig avsevärt mellan olika stater, på grund av stora lönevariationer³⁴ och traditioner är endast svenska studier av intresse för denna undersökning och därför används inga undersökningar från andra länder som tidigare forskning. ProfKnow-undersökningen är den enda aktuella statistiskt designade professionalitetsstudie som berör lärare i Sverige vilket motiverar att undersöka saken djupare.

2.5 Gymnasielärarens professionalitet

Gymnasielärare är de lärare som genomgått den längsta utbildningen bland alla praktiserande lärare.³⁵ För att få en gymnasielärexamen måste lärarstudenten skriva en uppsats på C-nivå i varje ämne denne skall undervisa i vilket innebär att gymnasielärarna är den lärarkår som genomgått den mest vetenskapsorienterade utbildningen. Gymnasielärarna har också ett uppdrag som är betydligt mer fokuserat på just undervisning jämfört med grundskolelärarna, där informella arbetsuppgifter innefattar arbete med elevernas sociala förhållanden och kontinuerlig kontakt med elevens föräldrar. Det är intressant att undersöka gymnasielärarnas upplevda professionalitet av just den anledningen att deras utbildning och

³⁴ Lindblad m.fl. 2007:22

³⁵ Bortsett från lektorer och doktorander etc. som undervisar på universitet och högskolor. Den typen av undervisning kräver dock ingen pedagogisk utbildning.

arbetsuppgifter skiljer sig på flera punkter från grundskolelärares. Som tidigare nämnt gjorde ProfKnow-undersökningen, förutom att den till stor del fokuserade på frågor som inte direkt är professionalitetsrelaterade, ingen skillnad mellan vilket stadium de undersökta lärarna undervisade på vilket understryker att en undersökning fokuserad på gymnasielärare behövs för att reda ut forskningsproblemet.

2.6 Samhällelig relevans

Skolan är en central institution och utgör en viktig politisk fråga idag och man kan alltså argumentera för att frågor som berör utbildningen funktion nästan automatiskt blir samhällsrelaterade. Som nämnt i inledningen är frågan om lärarlegitimation högaktuell och den har diskuterats inom alla stora medier under vintern och våren 2010. Frågan om utbildningens relevans i samhället behandlas, som tidigare nämnt, av Becker och kontentan av dennes forskning är att utbildning är en värdeskapande och inkomstbringande faktor i en modern stat ³⁶.

2.7 Utbildningsvetenskaplig relevans

Den utbildningsvetenskapliga relevansen ligger i att undersökningen ämnar reda ut vilket stöd det finns i gymnasielärarkåren för en reformation av läraryrket mot ett mer professionellt yrke. En ökad lärarprofessionalitet kommer som tidigare nämnt bl.a. bidra till utvecklande av ett metaspråk vilket förbättrar lärarnas förutsättningar att uppfylla de frivilliga skolformernas huvuduppgifter: *"[...] att förmedla kunskaper och skapa förutsättningar för att eleverna ska tillägna sig och utveckla kunskaper."* ³⁷. Det är omfattande krav som ställs på dagens gymnasielärare. I fråga om kunskaper ska läraren på gymnasiet uppfylla följande kriterier:

- utgå från den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande, [...]
- i undervisningen skapa en sådan balans mellan teoretiska och praktiska kunskaper som främjar elevernas lärande,
- tydliggöra vilka värderingar och perspektiv kunskaperna vilar på och låta eleven ta ställning till hur kunskaper kan användas,
- se till att undervisningen till innehåll och uppläggning speglar både manliga och kvinnliga perspektiv, [...]
- se till att eleverna tillägnar sig bok- och bibliotekskunskap, och
- i undervisningen beakta resultat av utvecklingen inom ämnesområdet och den pedagogiska forskningen. ³⁸

³⁶ Becker, Gary S, (1993) *Human capital – a theoretical and empirical analysis with special reference to education*. (3:e rev upplagan). London: University of Chicago press. s 17

³⁷ Läroplan för de frivilliga skolformerna - Lpf 94 1.2 Gemensamma uppgifter för de frivilliga skolformerna. s 5

³⁸ Ibid. 2.1 Kunskaper s 11

För att säkerställa efterlevnad av punkterna ovan kan man argumentera för att en auktorisation är önskvärd inom gymnasieläraryrket efter fullgjord utbildning. Inte minst efterlevnad av sista punkten: ”Läraren ska i undervisningen beakta resultat av utvecklingen inom ämnesområdet och den pedagogiska forskningen.”, kan sägas vara helt beroende av utbildad personal. Det är i denna diskrepans mellan höga krav på gymnasielärare och frånvaro av garant för utbildning att behärska yrket som den utbildningsvetenskapliga relevansen består.

2.8 Inomvetenskaplig relevans

När det gäller professionalitetsstudier så har dessa en självklar funktion inom samhällsvetenskapen och forskningsfältet är mycket omfattande. Den funktionalistiska professionalitetsteorin stammar från sociologen Talcott Parsons och dennes teorier om professionalitet ³⁹ vilka finns närmare beskrivna i kapitel 2.1.2 *Den funktionalistiska modellen*. Då undersökningen bl.a. har som syfte att undersöka huruvida det finns ett samband mellan önskan om lärarlegitimation och önskan om ökning av övriga professionalitetsdimensioner finns det en förväntan om ett inomvetenskapligt relevant resultat av studien. Denna relevans består i att reda ut huruvida professionalitetsdimensionerna hänger ihop med lärarlegitimationen i gymnasielärarnas begreppsvärld eller om man frikopplar frågan om lärarlegitimation från professionalitetsbegreppet.

³⁹ Parsons, Talcott (1939). The professions and social structure. *Social Forces*. 17: 4, 457-467

3. Problemformulering, syfte och frågeställningar

I detta kapitel presenteras uppsatsens problemformulering samt dess syfte och frågeställningar.

3.1 Problemformulering

Som teorikapitlet visat finns det en lucka i forskningen kring gymnasielärares upplevda professionalitet och hur man värderar en utökad professionalisering av yrket. Den senaste stora undersökningen som berör lärares upplevda professionalitet gjorde ingen skillnad på vilken nivå läraren undervisar på. Gymnasielärare har en längre och mer vetenskapligt förankrad utbildning⁴⁰ än grundskolelärare vilket gör att det finns anledning att misstänka att denna grups upplevelse av sin professionalitet skiljer sig från genomsnittet av alla lärare.⁴¹ Det är dock inte huruvida gymnasielärares upplevda professionalitet skiljer sig från grundskolelärare som skall redas ut i denna undersökning, utan i vilken grad upplevelse av professionalitet skiljer sig mellan gymnasielärare och en annan yrkesgrupp som enligt professionalitetskriterierna innehar hög professionalitet: läkare. Det skall också undersökas huruvida det finns en skillnad i hur mycket man önskar en ökad professionalitet mellan de båda yrkeskategorierna för att reda ut huruvida man är nöjd med sin professionalitet eller ej. Ytterligare en del av forskningsproblemet är att undersöka huruvida det finns ett samband mellan önskan om mer professionalitet generellt och önskan om införande av lärarlegitimation - detta för att reda ut huruvida gymnasielärare uppfattar lärarlegitimation som sammanhängande med professionalitet.

Gymnasielärares värdering av professionalitet är relevant för att ge en bild av vilket stöd det finns bland gymnasielärare för att arbeta för en ökad professionalisering av yrket. Som sista kontroll för huruvida gymnasielärarna önskar ökad professionalisering undersöks huruvida de ställer sig positiva till införande av lärarlegitimation samt huruvida önskan om lärarlegitimation hänger samman med önskan om ökning av övriga professionalitetsdimensioner.

⁴⁰ För att bli behörig att undervisa på gymnasiet krävs uppsatser på c-nivå i de ämnen läraren skall undervisa i.

⁴¹ Den mer vetenskapliga förankringen i gymnasielärarytutbildningen, jämfört med lärarutbildningen som riktar sig mot yngre åldrar, torde särskilt påverka professionalitetskriterierna *systematisk teori* och *auktorisering*.

3.2 Syfte

Uppsatsens syfte är att undersöka gymnasielärares upplevelse av sin professionalitet och huruvida man önskar en ökad professionalisering inom sitt yrke samt att undersöka huruvida det finns ett samband mellan önskan om införande av lärarlegitimation och önskan om en generell ökad professionalitet enligt den definition av begreppet som används i denna uppsats.

3.2.1 Hypotes

Hypotesen är att gymnasielärare upplever sig som mindre professionella än läkare och att gymnasielärare, i högre grad än läkare, önskar en ytterligare professionalisering av yrket samt att det finns ett samband mellan önskan om införande av lärarlegitimation och önskan om en ökning av övriga professionalitetsdimensioner bland gymnasielärarna.

3.3 Frågeställningar

1. Finns det en skillnad mellan läkare och gymnasielärare i hur man upplever graden av professionalitet inom sin yrkesutövning?
2. Finns det en skillnad mellan läkare och gymnasielärare i huruvida man önskar ökad professionalitet?
3. Önskar gymnasielärare att lärarlegitimation införs?
4. Finns det ett samband mellan önskan om införd lärarlegitimation och önskan om en ökning av övriga professionalitetsdimensioner bland gymnasielärare?

4. Metod och material

I följande kapitel redovisas metodval och vilket material som används i studien samt materialets validitet och reliabilitet.

4.1 Vad skall göras?

Undersökningen som genomförs är en surveyundersökning där en webenkät skickas ut till läkare och lärare. Skillnaderna mellan gruppernas svar blir resultatet i undersökningen. Mer om enkätens utformning och operationaliseringar följer i detta kapitel.

4.1.1 Kvantitativ metod

Den funktionalistiska modellen av professionalitetsforskning bygger på kvantitativa skillnader i hur starkt en yrkesgrupp uppfyller professionalitetskriterierna⁴² vilket gör kvantitativ metod till det bästa alternativet för att besvara forskningsfrågan utifrån den teoretiska utgångspunkten. En stor fördel med att använda en kvantitativ metod är att strukturella skillnader mellan läkare och gymnasielärare kommer att kunna belysas. Att uppsatsen är utformad som en kvantitativ surveyundersökning kan vidare motiveras med att tidigare studier rörande lärares professionalitet ofta undersökts med samtalsintervjuer⁴³ vilket gör att det finns en lucka att fylla i forskningsläget med resultat baserade på den funktionalistiska modellens principer.

Ett problem med den kvantitativa metoden kan vara att respondenternas motiveringar till sina svar inte framkommer i enkätundersökningen. Respondenternas motiveringar är dock inte vad denna studie avser undersöka utan forskningsproblemet är avgränsat till hur lärare betraktar sin professionalitet samt huruvida en ökad professionalisering är önskvärd bland gymnasielärare.

4.1.2 T-test och signifikans

Läkar- och lärargruppernas svar jämförs genom att ett medelvärde för varje grupp räknas ut på varje enskild fråga genom ett t-test i statistikprogrammet PASW statistics. Skillnaden mellan medelvärdena är underlaget för analysen och det är i den skillnaden som vi hittar skillnaden mellan gruppernas upplevda och önskade professionalitet.

⁴² Selander 1988:125

⁴³ I t.ex. Colnerud & Granström är föreställningar som presenteras om lärares professionalitet grundade på svar som framkommit i intervjusituationer.

När signifikansen i medelvärdeskillnaderna testas får vi en indikator som anger hur stark reliabilitet det är i skillnaderna mellan grupperna. Om signifikansvärdet⁴⁴ är under 0,050 i analysen kan vi med 95% säga att skillnaderna i medelvärde mellan grupperna inte har uppkommit av slumpen utan beror på faktiska skillnader mellan populationerna⁴⁵.

4.1.3 Korstabulering för kontroll av samband mellan olika enkätsvar

Den fjärde frågeställningen⁴⁶ besvaras i resultatkapitlet genom att den procentuella svarsfrekvensen på varje skalsteg⁴⁷ i de frågor som berör önskan om mer professionalitet jämförs med hur procentfördelningen ser ut mellan *ja*- och *nej*svar till frågan om huruvida man ställer sig positiv till införande av lärarlegitimation. Ett exempel är på sin plats: om en majoritet av respondenterna ställer sig positiv till en ökning av t.ex. professionalitetsdimensionen *systematisk teori* och en majoritet av dessa också är positiva till lärarlegitimation så finns det ett samband mellan önskan om mer systematisk teori och önskan om införande av lärarlegitimation. Detta görs alltså för att kontrollera huruvida en önskan om högre professionalitet utifrån de olika professionalitetsdimensionerna samvarierar med tendensen att ställa sig positiv till införande av lärarlegitimation.

4.1.4 Om bortfallsanalysen

En bortfallsanalys görs för att undersöka huruvida bortfallet av respondenter är helt slumpmässigt eller om någon speciell grupp är överrepresenterad. I bortfallsanalysen används kontrollvariablerna för att jämföra frekvensfördelningen av olika grupper bland respondenterna med hur frekvensfördelningen ser ut i den grupp den externa validiteten avser generalisera gentemot. Syftet är att kontrollera att inga ”*systematiska fel*”⁴⁸ förekommer i materialet vilka skulle påverka reliabiliteten i resultatet. De kontrollvariabler som används i denna uppsats är kön och antal arbetade år då jag gjorde uppskattningen att omfattande statistik för fördelningen av dessa två variabler över riket borde finnas för både läkare och lärare. För lärargruppen finns dessutom kontrollvariabeln *utbildning* med där respondenten anger om denne har *gymnasielärarexamen*, *högstadielärarexamen* eller *ingen lärarbehörighet*.

⁴⁴ Här rör det sig om 2-tailed signifikansvärde – alltså beräkning på avvikelser åt båda håll från totalt samband i normalfördelningskurvan.

⁴⁵ <http://www.ne.se/lang/signifikanstest>

⁴⁶ Frågeställning 4: *Finns det ett samband mellan önskan om införd lärarlegitimation och önskan om en ökning övriga professionalitetsdimensioner bland gymnasielärare?*

⁴⁷ Mer information om enkätens skalsteg finns i kapitel 4.3 *Enkätens utformning*.

⁴⁸ Esaiasson, Peter. Gilljam, Mikael. Oscarsson, Henrik. Wängnerud, Lena. (2004) *Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (2:a upplagan) Stockholm: Norstedts juridik AB. s 61

4.2 Material

I detta kapitel presenteras vilket material som använts vid undersökningen samt en analys av materialets reliabilitet och validitet.

4.2.1 Lärargruppens validitet och reliabilitet

Lärargruppen som fick webenkäten skickad till sig bestod av samtliga praktiserande gymnasielärare på de fem största gymnasieskolorna i Göteborgs kommun enligt Göteborg stad utbildnings gymnasievalssajt ⁴⁹.

De fem största gymnasieskolorna i Göteborg visade sig vara kommunala skolor allihop vilket innebär att resultaten inte innefattar lärare som är aktiva på fristående skolor. Detta gör att man i resultatet inte kan uttala sig om gymnasielärarkåren som helhet utan endast upplevd professionalitet bland gymnasielärare aktiva på kommunala skolor. Det finns ingen studie rörande skillnader i upplevd professionalitet mellan gymnasielärare på kommunala och fristående skolor men då det i denna studie framkommit indicier som pekar mot att lärare på fristående skolor, på grund av en överrepresentation av utbildade lärare jämfört med rikssnittet, eventuellt betraktar sin professionalitet annorlunda ⁵⁰ kan den externa validiteten endast anses gälla gymnasielärare aktiva på kommunala skolor. Detta resultat öppnar för fler studier i frågan men förutsågs inte innan studien vilket gör att resultatet av undersökningen, baserat på urvalet Göteborgs största gymnasieskolor, endast kan göra anspråk på att generalisera kring attityder bland gymnasielärare på kommunala skolor.

Då gymnasielärare över hela landet genomgått en utbildning som är utformad efter samma statliga måldokument finner jag ingen anledning att misstänka att orten där utbildningen genomgåtts skulle påverka den externa validiteten vilket innebär att gymnasielärare i Göteborg torde vara jämförbara med gymnasielärare i övriga Sverige trots att en överrepresentation av lärarna i min undersökning sannolikt utbildats vid Göteborgs universitet. Det finns heller inga studier eller övriga anledningar som pekar mot att gymnasielärare skulle uppleva olika grad av professionalitet beroende på skolans storlek är vilket återigen stärker urvalets externa validitet. Urvalet av praktiserande gymnasielärare i Göteborg kan alltså sägas inneha validitet att generalisera kring alla Sveriges gymnasielärare

⁴⁹ <http://www.gymnasieval.nu/>

⁵⁰ Se kapitel 4.2.1.1 rörande jämförelsen mellan kommunala och fristående skolor i fråga om andel lärare med pedagogisk utbildning.

aktiva på kommunala skolor. Den externa validiteten sträcker sig dock inte utanför Sveriges gränser då utbildning, arbetsuppgifter och traditioner skiljer sig avsevärt nationer emellan ⁵¹.

Mailadresserna fanns listade på respektive skolas hemsida och det totala antalet lärare som fick enkäten skickade till sig var 693 st till antalet. Antalet lärare som svarade på enkäten hamnade efter en påminnelse på 203 st vilket innebär en svarsfrekvens på 29% vilket inte är att betrakta som en särskilt stark svarsfrekvens. En rimlig förklaring till den låga svarsfrekvensen kan vara dels att enkäten kommer från en lärarstudent och inte en doktorand eller erkänd professor samt att lärare, särskilt i universitetsstaden Göteborg där man har ett stort antal lärarstudenter är föremål för många vetenskapliga undersökningar vilket kan tänkas sänka motivationen att svara. För att undersöka bortfallet krävs en bortfallsanalys. ⁵²

4.2.1.1 Bortfallsanalys för lärargruppen

I Sverige som helhet är förhållandet mellan könen bland gymnasielärare på kommunala skolor i storstäder c:a 46,7% män och 53,3% kvinnor ⁵³ vilket är nära den procentfördelning mellan könen på 46% män och 54% kvinnor som respondenterna i enkäten uppvisar. I enkäten föll dock hela 45% av lärarsvaren bort på just frågan om vilket kön respondenten tillhör vilket innebär att fördelningen 46% män och 54% kvinnor endast är gällande om man räknat bort de enkäter där respondenten inte svarat på frågan. Det förefaller sannolikt att respondenterna helt enkelt missat frågan om kön då den hamnade olyckligt på en plats där den var lätt att missa ⁵⁴. Den är endast frågan om kön som drabbats av ett så omfattande bortfall av svar. Ovanstående sammantaget tyder hursomhelst på att kontrollvariabeln kön inte tycks ha utgjort någon stark påverkan på bortfallet av enkätsvar då procentfördelningen stämmer mot riksnittet och bortfallet av svar till könsfrågan tycks ha varit slumpmässigt.

Antal arbetade år är en annan kontrollvariabel och det finns dessvärre ingen *helt* jämförbar statistik tillgänglig för kontroll mot lärarpopulationen i hela riket men en variabel som det finns statistik på är ålder på praktiserande gymnasielärare. Åldersstatistiken är organiserad utifrån en åttagradig skala vilken behöver översättas till en femgradig för att en jämförelse med kontrollvariabeln *antal arbetade år* skall kunna genomföras. Jag är medveten om att variablerna ålder och antal arbetade år inte självklart överensstämmer men det är rimligt att

⁵¹ Lindblad m.fl. 2007:22

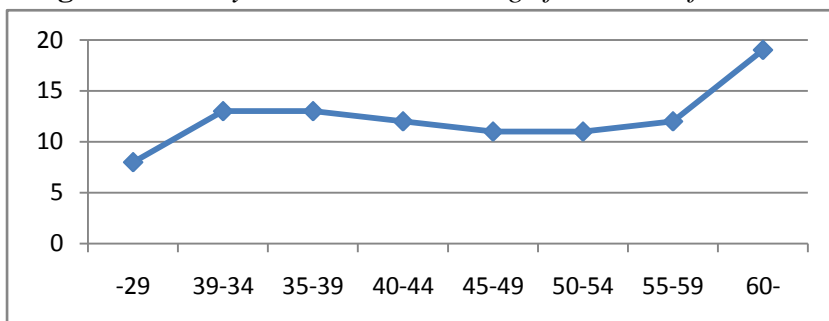
⁵² Esaiasson m.fl. 2004:208

⁵³ <http://www.ssd.scb.se>

⁵⁴ Se Bilaga C

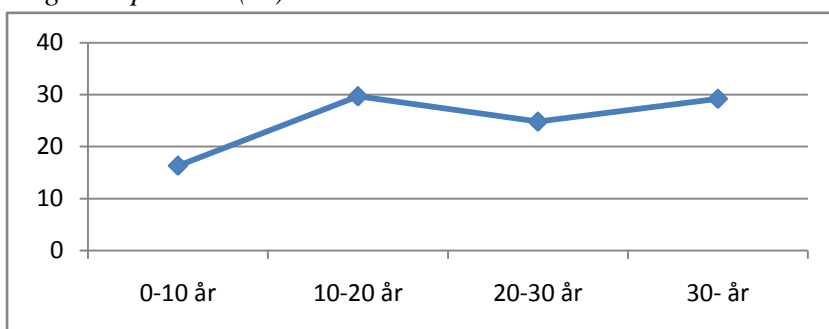
anta att det finns en stark korrelation mellan de båda variablerna så därför är en jämförelse ändå relevant för att utreda den eventuella effekten av *antal arbetade år* på svarsfrekvensen.

Diagram 4.2.1 *Gymnasielärare i Sverige fördelade efter ålder. Angivet i procent (%)*⁵⁵

Tabellen visar att åldern på gymnasie lärarkåren i Sverige år 2008 är jämnt fördelad mellan åldrarna 39-59. Något lägre andel av lärarna är i åldern upp till tjugonio (-29) medan en något högre andel av det totala antalet lärare är i åldern sextio och uppåt (60-).

Diagram 4.2.2 *Antal yrkesverksamma år som gymnasie lärare bland enkätrespondenterna. Angivet i procent (%)*

Tabellen visar att de flesta av respondenterna arbetat inom yrket i tio år eller mer (10-20 år). En något lägre andel respondenter har arbetat 0-10 år.

Förutsatt att det finns en korrelation mellan ålder och antal arbetade år inom gymnasie läraryrket kan vi av tabellerna ovan uttyda att representationen av respondenter till enkäten i grova drag överrensstämmer med hur fördelningen av gymnasie lärare ser ut i de olika ålderskategorierna i Sverige som helhet. Då tabellerna återger en grov bild av verkligheten är det svårt att avgöra huruvida mindre avvikelser i svarsfrekvens eventuellt kan gå att härleda till ålder. En liten skillnad som kan anas mellan diagrammen är att den relativa överrepresentation av lärare äldre än sextio år som framgår i Diagram 4.2.1 inte framträder i Diagram 4.2.2 med samma tydlighet. Dock blandas överrepresentation av lärare i åldrarna sextio och uppåt, som noteras i Diagram 1, ut med yngre lärare genom den betydligt trubbigare fyrgradiga skalan i Diagram 2. Jag gör bedömningen, utifrån det material jag har

⁵⁵ www.skolverket.se/content/1/c6/01/59/47/Regionala_tabeller_2009.xls

tillgängligt för bortfallsanalys, att ålder eller antal arbetade år inte har visat sig vara en viktig faktor för att förstå den låga svarsfrekvensen i lärargruppen.

Ytterligare en kontrollvariabel är huruvida respondenten har gymnasieläraryt utbildning eller ej. På riksnivå är andelen gymnasielärare utan pedagogisk utbildning och yrkesverksamma på kommunala skolor 17%⁵⁶ men bland respondenterna till enkäten fanns endast 4% utan pedagogisk utbildning⁵⁷. Effekten av att vara utan pedagogisk utbildning tycks alltså påverka benägenheten att svara på enkäten avsevärt vilket kanske kan förklaras genom att lärarprofessionalitet inte är lika intressant för personer som inte genomgått en lång utbildning för behörighet. Det är svag signifikans för de skillnader som uppmätts mellan utbildade och outbildade vilket sannolikt beror på den låga svarsfrekvensen bland utbildade lärare. Vi kan alltså med säkerhet endast säga att effekten av att vara utan utbildning påverkar benägenheten att svara på enkäter som gäller professionalitet. En faktor som kan påverka den låga svarsfrekvensen bland utbildade lärare är att dessa ofta har vikariattjänster vilket kan påverka i vilken utsträckning gruppen får tillgång till egen e-mailadress och huruvida den eventuella e-mailadressen presenteras på skolans hemsida vilket isåfall skulle göra att gruppens underrepresentation i svarsfrekvens har sitt ursprung i att den inte kommit med i det initiala urvalet. Detta är dock svårt att uttala sig om och i nuläget får vi konstatera att det råder en underrepresentation av utbildade lärare bland svarande på enkäten jämfört med riksnivåns snitt på kommunala skolor. På fristående skolor saknar hela 42% av lärarna pedagogisk utbildning⁵⁸ vilket underbygger antagandet att extern validitet av studiens resultat endast är applicerbar på kommunala skolor då faktorn huruvida man innehar lärarbehörighet alltså eventuellt kan påverka synen på lärarprofessionalitet.

⁵⁶ http://siris.skolverket.se/reports/rwservlet?cmdkey=common¬geo=&p_verksamhetsar=2009&p_hm_kod=&report=personal&lankod=&kommunkod=&invkod=&kgruppkod=&verksform=21&p_rapport=personal&p_verksform_kod=21&p_info_omrade=personal

⁵⁷ Dessa fyra procent angav att de varken hade gymnasie- eller högstadieläraryt utbildning och kryssade i alternativet *ingen examen för lärarbehörighet*.

⁵⁸ http://siris.skolverket.se/reports/rwservlet?cmdkey=common¬geo=&p_verksamhetsar=2009&p_hm_kod=01&report=personal&lankod=&kommunkod=&invkod=&kgruppkod=01&verksform=21&p_rapport=personal&p_verksform_kod=21&p_info_omrade=personal

4.2.2 Läkargruppens validitet och reliabilitet

Läkargruppen består av samtliga läkare aktiva på vårdcentraler kopplade till primärvården i Göteborgs stad. Läkarna finns listade på landstinget i Västra götalands hemsida ⁵⁹. Då läkaryrket kan innefatta många olika specialiseringar och arbetsuppgifter finns det fog för att misstänka att den upplevda professionaliteten är mycket spretig bland läkarkåren som helhet. Att urvalet blev läkare som arbetar på vårdcentraler var för att få en grupp läkare som utför likartade arbetsuppgifter och som kan anses utföra någon typ av allmänmedicinska arbetsuppgifter, alltså inte specialiserade till att endast syssla med en typ av medicinsk inriktning. Läkarna som är aktiva på Göteborgs vårdcentraler har också genomgått en utbildning som är likadan över hela landet vilket innebär att det rör sig om just Göteborg inte torde påverka resultatets externa validitet. Göteborg är en, med svenska mått mätt, storstad vilket eventuellt påverkar hur läkarna upplever sin professionalitet och därför begränsas anspråken på extern validitet till att generaliserbarhet kring den upplevda professionaliteten bland läkare aktiva på vårdcentraler i större städer i Sverige.

Enligt statistik från socialstyrelsens rapport *Tillgång på: Specialistläkare* är könsfördelningen mycket varierande inom läkaryrket beroende på vilken specialisering och vilken åldersgrupp man undersöker ⁶⁰ vilket ytterligare understryker att den externa validiteten för läkargruppen inte sträcker sig längre än att kunna generalisera om läkare på just vårdcentraler i storstadsregioner i Sverige.

Det totala antalet läkare som fick enkäten skickad till sig var 155 vilket är betydligt färre än antalet lärare. Efter samtal med personal på statsvetenskapliga institutionen, vilka hade erfarenhet av studier som involverade just läkare, blev jag informerad om att läkare var relativt svåra att få att svara på enkäter och dylikt vilket innebar att en lägre svarsfrekvens jämfört med lärarna var att vänta. Det slutliga antalet läkare som svarat på enkäten efter en påminnelse uppgick till 31 st vilket innebär 20% svarsfrekvens. Med den låga svarsfrekvensen från lärargruppen i minnet och vetskapen att läkare tenderar att vara svåra att få att svara på enkäter, är den låga svarsfrekvensen för läkargruppen inte helt överraskande men likväl problematisk.

⁵⁹ <http://primarvardengoteborg.vgregion.se/sv/Primarvarden-goteborg/vardcentralergoteborg/>

⁶⁰ Socialstyrelsen. (2009). *Tillgång på: Specialistläkare 2007*. Sveriges officiella statistik – Hälso- och sjukvård.

4.2.2.1 Bortfallsanalys för läkargruppen

Totalt i Sverige var könsfördelningen bland alla legitimerade läkare 38% kvinnor och 62% män 2008⁶¹. Bland gruppen män var dessutom hela 22% över 65 år vilket är betydligt fler än kvinnor i samma ålder. Detta gör att det är sannolikt att anta att andelen kvinnor är högre 2010 än 2008. Det totala antalet kvinnor var dessutom c:a 19 000 år 2008 och hade ökat med 1000 kvinnor/år de senaste fyra åren fram tills dess, vilket gör att man ytterligare kan anta att andelen kvinnor i läkaryrket är högre 2010 än 2008. Som tidigare nämnt representerar denna statistik rikssnittet för läkare och då könsfördelningen varierar stort mellan olika specialiseringar är det mer lämpligt att använda sig av annan statistik för att undersöka könsfördelningen bland läkare aktiva på vårdcentraler. Att finna statistik för könsfördelning bland läkare aktiva på vårdcentraler visade sig vara svårt. Här valde jag helt enkelt istället att, baserat på respondentens namn, räkna män och kvinnor bland de läkare som fått enkäten skickad till sig – oavsett om de svarat eller inte. Jag fann då 46% män och 54% kvinnor. Precis som i lärargruppen var det många av respondenterna från läkargruppen som missade/valde bort frågan om kön. Bland läkarna saknas svar på frågan om respondentens kön hos hela 48,4%. Både lärarnas och läkarnas bortfall från könsfrågan ligger dock i samma storleksordning vilket sannolikt innebär att samma mekanismer legat bakom bortfallet. När vi räknat bort respondenter som inte svarat på frågan ser vi att 68% av respondenterna är kvinnor och 32% män vilket alltså är en överrepresentation med 12% av kvinnor med bland respondenterna jämfört med könsfördelningen bland alla läkare som fått enkäten skickad till sig. Det är dock mycket osäkert att uttala sig om eventuella skillnader mellan hur män och kvinnor svarar på frågorna då det statistiska underlaget som undersöks gör skillnader osignifikanta. De 32% *säkerställt* manliga läkare som svarat på enkäten är i praktiken endast fem personer vilket alltså ger mycket svag signifikans och detta innebär att jag väljer att inte vikta upp männens enkätsvar.

Frågan huruvida manliga och kvinnliga läkare betraktar professionalitet olika känner vi inte till men om så är fallet finns det risk för systematiska fel i denna undersökning. Det vi kunnat konstatera är att det, med relativt svag signifikans, finns en överrepresentation kvinnor bland de svarande på enkäten vilket alltså kan innebära ett reliabilitetsproblem och detta är naturligtvis är olyckligt. Jag gör ändå bedömningen att skillnader som uppkommer mellan

⁶¹ Socialstyrelsen. (2009). *Statistik om hälso- och sjukvårdspersonal*. Sveriges officiella statistik – Hälso- och sjukvård. s 23

lärar- och läkargruppen ger en fingervisning om strukturella skillnader som finns mellan de båda yrkenas upplevda professionalitet.

4.3 Enkätens utformning

För att skapa operationella indikatorer som överensstämmer med den teoretiska definitionen av professionalitet formulerades tre enkätfrågor per professionalitetsdimension där varje fråga fyllde en speciell funktion. Alla frågor som berör professionalitet besvaras i enkäten på samma typ av skala: en femgradig skala som rör sig från 1, *instämmer inte alls*, till 5, *instämmer helt*. Det framgår nedan att, beroende på hur påståendet som respondenten skall förhålla sig till är formulerat, varierar svar som uppvisar hög professionalitet mellan att röra sig uppåt (mot instämmer helt) och nedåt (mot instämmer inte alls) på skalan.

Den första typen av fråga har som syfte att reda ut i vilken grad respondenten upplever att den aktuella professionalitetsdimensionen har inflytande över arbetssituationen. Frågan besvaras med ett positivt svar (instämmer helt = 5) om respondenten upplever stark professionalitet och ett negativt (instämmer inte alls = 1) om denne inte alls upplever professionalitet.

Den andra typen av fråga fyller samma funktion som den första, alltså att utvärdera i vilken grad respondenten upplever att den aktuella professionalitetsdimensionen förhåller sig till sin yrkesutövning, men här rör sig högre professionalitet negativt på svarsskalan, högst professionalitet besvaras alltså med instämmer inte alls.⁶² Att det är en skillnad mellan frågorna rörande i vilken riktning på svarsskalan hög professionalitet rör sig motiveras med att respondenten skall tänka till på hur varje fråga besvaras. Första och andra frågan berör olika perspektiv av den aktuella professionalitetsdimensionen vilket gör att det inte bara är skillnaden mellan positivt och negativt formulerade svarsskalor som skiljer frågorna åt.

Den tredje och sista typen av fråga reder ut huruvida respondenten önskar att dennes yrke skall präglas mer av den aktuella professionalitetsdimensionen. För att minska antalet frågor

⁶² Denna uppdelning av positivt och negativt formulerade frågor passade bra till professionalitetsdimensionerna 1,2 och 4 men lämpade sig mindre bra till professionalitetsdimension 3, Yrkesetiska regler, då jag på förhand kände till skillnaderna mellan lärares och läkares yrkesetiska institutioner. Istället användes endast en fråga till att besvara respondentens upplevelse av yrkesetiska regler och den andra frågan, fråga 8 i tabell 5.1, formulerades för att ge en bredare förståelse för informella konsekvenser av brott mot de yrkesetiska koderna.

och därmed höja svarsfrekvensen⁶³ finns ingen negativt formulerad variant av den tredje frågan med i frågeformuläret.⁶⁴

4.3.1 Webenkätens grafiska design

Ett visst mått av tid lades ned på den grafiska utformningen av enkäten för att skänka respondenten en upplevelse av seriositet. Enkäten är bifogad som en bilaga sist i uppsatsen.⁶⁵ Enkätsvaren placeras på en femgradig skala och detta motiveras med att den grafiska utformningen blev alltför rörig med den, i metodpraktikan rekommenderade, sjugradiga skalan.⁶⁶ Jag gjorde bedömningen att en lättöverskådlig och seriöst framtonad enkät⁶⁷ var överordnat metodpraktikans rekommendation om sjugradig skala.

4.3.2 Operationaliseringarnas begreppsvaliditet

Varje enkätfråga är alltså riktad direkt mot det professionalitetskriterium som just den frågan avser undersöka vilket innebär att de teoretiska begreppen och operationaliseringarna ligger nära varandra vilket minimerar risken för systematiska fel genom operationaliseringen.⁶⁸ Varje professionalitetsdimension mäts, som nämnt ovan, genom tre enkätfrågor och dessa tre frågor utgör en frågegrupp. Sammanlagt finns det alltså fyra frågegrupper. För att kontrollera hur väl enkätfrågorna undersöker det som de syftar till att undersöka⁶⁹ mättes Cronbach's alpha upp på samtliga frågegrupper. Cronbach's alpha kontrollerar huruvida enkätfrågorna hänger ihop som förväntat, alltså om man kan se en tydlig tendens att respondenter som uppvisar hög professionalitet utifrån t.ex. autonomidimensionen på *första* frågan som kontrollerar denna dimension, också uppvisar hög professionalitet på *andra* frågan (som är tänkt att kontrollera samma sak). Det visade sig att det förväntade sambandet mellan de positivt och negativt formulerade enkätfrågorna finns, men att det är något svagare än förväntat. Därför klumpas inte respondentsvaren inom de olika professionalitetsdimensionerna ihop till fyra värden utan varje fråga står istället för sig själv i resultatframställningen och i analysdelen.

⁶³ Esaiasson m.fl. 2004:268

⁶⁴ I den fjärde professionalitetsdimensionen, offentlig auktorisation, var det svårt att formulera en fråga som skulle reda ut huruvida man önskar mer av just auktorisation som dessutom skulle passa till både läkare och lärare. Därför är frågan formulerad på ett något annorlunda vis.

⁶⁵ Ibid. s 268

⁶⁶ Esaiasson m.fl. 2004:274

⁶⁷ Ibid. s 268

⁶⁸ Ibid. s 63

⁶⁹ <http://www.ats.ucla.edu/stat/spss/faq/alpha.html>

5. Resultat

I följande kapitel presenteras resultatet av enkätundersökningen. Först presenteras de övergripande resultaten av enkäten följt av en framställning av resultaten tematiskt efter frågeställningarna.

5.1 Översikt av resultaten

Medelvärdena tabellen visar de olika gruppernas medelsvar på varje enkätfråga. Svaren rör sig alltid mellan 1=instämmer inte alls och 5=instämmer helt. De medelvärden i varje fråga som enligt operationaliseringarna motsvarar högst professionalitet och lägst önskan om mer professionalitet är understruket i tabell 5.1. Det refereras tillbaka till Tabell 5.1 fortlöpande under resultatredovisningen.

Tabell 5.1 Medelvärden av enkätsvar redovisat efter yrke ⁷⁰

Enkätfråga	Läkare medelvärde*	Lärare medelvärde**	Skillnad	Signifikans
1. Jag och mina kollegor diskuterar ofta nya vetenskapliga rön rörande min yrkesutövning.	<u>3,94</u>	2,87	- 1,07	0,000
2. Det saknas en tydlig gemensam vetenskaplig grund för yrkesutövare inom min profession.	<u>1,55</u>	3,05	+ 1,5	0,000
3. Jag önskar att mitt yrke skall präglas mer av vetenskaplighet.	<u>2,45</u>	3,44	+ 0,99	0,000
4. Jag har stor frihet att bestämma arbetsmetoder och göra professionella bedömningar inom min yrkesutövning.	3,87	<u>4,19</u>	+ 0,32	0,059
5. Jag upplever mig hämmad i min yrkesutövning av överordnade på arbetsplatsen.	<u>1,90</u>	2,14	+ 0,24	0,295
6. Jag önskar större frihet att välja arbetsmetoder i arbetet.	<u>1,90</u>	2,37	+ 0,47	0,017
7. Inom min yrkeskår finns tydliga yrkesetiska regler.	<u>4,52</u>	3,61	- 0,91	0,000
8. Om jag bryter mot kårens egna etiska regler riskerar jag sanktioner från mina kollegor.	<u>3,14</u>	2,71	- 0,43	0,082
9. Jag önskar tydligare etiska regler för min yrkesutövning.	<u>2,00</u>	2,84	+ 0,84	0,000
10. Jag upplever att examen från min utbildning skänker mig en stark känsla av professionalitet.	<u>4,29</u>	3,28	- 0,99	0,000
11. Jag anser att en legitimation som utestänger icke utbildade från yrket medför negativa konsekvenser.	<u>1,35</u>	1,95	+ 0,6	0,002
12. Det är önskvärt med en offentlig auktorisation för att säkra mitt yrkes professionella status.	<u>4,50</u>	4,04	- 0,46	0,047

*N=31

**N=204

Tabellen visar medelvärden för läkar- och lärargruppens enkätsvar, skillnaden mellan gruppernas medelvärden samt signifikans. Skillnaden är redovisad som effekten av att vara lärare jämfört med läkare. Osignifikanta skillnader kan endast noteras i tre fall: fråga 4, 5 och 8.

⁷⁰ Fråga 1-3 behandlar professionalitetsdimensionen *Systematisk teori*, fråga 4-6 behandlar *Yrkesmässig autonomi*, fråga 7-9 behandlar *Yrkesetiska regler* och 10-12 behandlar *Offentlig auktorisation*.

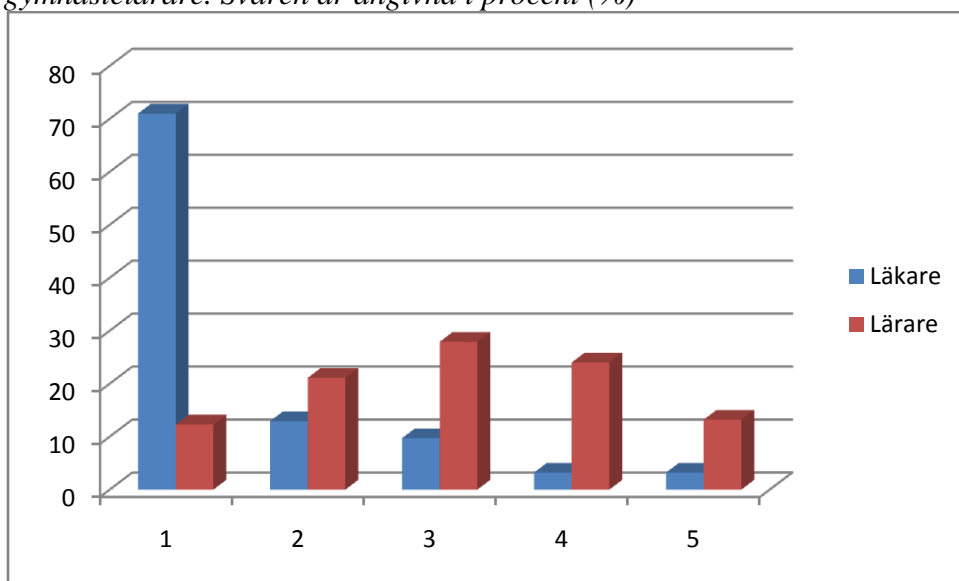
5.2 Frågeställning 1: Finns det en skillnad mellan läkare och gymnasielärare i hur man upplever graden av professionalitet inom sin yrkesutövning?

Frågeställningen besvaras utifrån de fyra olika professionalitetsdimensionerna.

5.2.1 Professionalitetsdimension 1: Systematisk teori

På frågan om huruvida respondenten upplever att det saknas en tydlig gemensam vetenskaplig grund för dennes yrkesutövning framträder en mycket tydlig skillnad mellan de båda undersökta grupperna. I Tabell 5.1 kan man se skillnaden tydligast i enkätfråga 2 där lärargruppens medelsvar ligger hela 1,5 skalsteg upp från läkargruppen vilket innebär att lärarna i betydligt högre grad upplever att det saknas en gemensam vetenskaplig grund för lärarprofessionen. Diagram 3 nedan visar på just denna effekt i enkätfråga 2. Effekten märks också i första frågan där lärargruppen placerar sig drygt ett skalsteg mot lägre professionalitet.

Diagram 5.2.1 Respondentsvar på enkätfråga 2: "Det saknas en tydlig gemensam vetenskaplig grund för yrkesutövare inom min profession". Fördelning mellan Läkare och gymnasielärare. Svaren är angivna i procent (%)

1=Instämmer inte alls
5=Instämmer helt

I diagram 5.2.1 framkommer alltså en tydlig skillnad mellan läkare och lärare i huruvida man upplever att det saknas en tydlig gemensam vetenskaplig grund inom respektive yrke. En klar majoritet av läkarna, 71%, *instämmer inte alls* i påståendet och sedan minskar andelen respondenter successivt från 12,9% på skalsteg 2 till 9,7% på skalsteg 3 och 3,2% på skalstegen 4 och 5. I lärargruppen å andra sidan placerar sig endast 12,3% på *instämmer inte*

alls och majoriteten av lärarna, 27,9%, ställer sig istället i mitten av skalan. Lärargruppens svar är dock tydligt mer spretande vilket Diagram 3 med all önskvärd tydlighet visar.

5.2.2 Professionalitetsdimension 2: Yrkesmässig autonomi

Den upplevda yrkesmässiga autonomin behandlas i enkätfråga 4 och 5 och här är inte skillnaderna lika stora mellan läkar- och lärargruppen som i föregående professionalitetsdimension. En intressant företeelse är att lärargruppen upplever sig själva som något mer fria att bestämma arbetsmetoder och göra professionella bedömningar men också mer hämmade än läkargruppen. I denna fråga är dock skillnaderna små och signifikansen svag så några stora skillnader i upplevd professionalitet kan inte uppmätas mellan grupperna.

5.2.3 Professionalitetsdimension 3: Yrkesetiska regler

Frågorna 7 och 8 i tabell 5.1 undersöker upplevelse av yrkesetiska regler inom respektive yrke. I fråga 7 ligger lärarnas medelsvar 0,91 skalsteg från läkarnas svar, från 4,52 till 3,62, vilket tydligt illustrerar att lärarna i lägre grad än läkarna upplever att de har tydliga yrkesetiska regler. I fråga 8 är signifikansen svag och skillnaden liten mellan gruppernas svar vilket innebär att inget resultat kan utläsas därur.

5.2.4 Professionalitetsdimension 4: Auktoritet

I tabell 5.1 kan vi se att lärargruppen ligger 0,99 skalsteg från läkargruppen i fråga 10. Lärarna upplever alltså att examen från studierna skänker dem en lägre upplevelse av professionalitet jämfört med läkargruppens upplevelse av samma fenomen. Vidare kan vi se i fråga 11 att lärargruppen uppvisar en benägenhet att hålla med mer i påståendet om att ett utestängande av obehöriga till yrket kan medföra negativa konsekvenser, jämfört med läkarnas svar. Det handlar om 0,6 skalsteg från 1,35 hos läkarna till 1,95 hos lärarna vilket dock tyder på att båda grupperna uppvisar en tendens att inte hålla med i påståendet.

5.3 Frågeställning 2: Finns det en skillnad mellan gymnasielärare och läkare i huruvida man önskar en ökad professionalisering?

Frågeställningen besvaras utifrån de fyra olika professionalitetskriterierna.

5.3.1 Professionalitetsdimension 1: Systematisk teori

I fråga 3 i tabell 5.1 kan vi se att lärarna ligger 0,99 skalsteg närmare att önska att deras yrkes präglas mer av vetenskaplighet, från läkarnas 2,45 till 3,44, vilket måste betraktas som ett tecken på att lärarna i högre grad än läkarna önskar en ökad professionalisering sett till dimensionen systematisk teori.

5.3.2 Professionalitetsdimension 2: Yrkesmässig autonomitet

I fråga 6 i tabell 5.1, visar sig en tendens att lärarna i högre grad än läkarna önskar större frihet att välja arbetsmetoder i arbetet då lärarna placerar sig 0,47 skalsteg närmare att hålla med i påståendet jämfört med läkargruppen.

5.3.3 Professionalitetsdimension 3: Yrkesetiska regler

Lärargruppen visar återigen genom fråga 9 i tabell 5.1 att de i högre grad än läkarna önskar en utökad professionalisering då de placerar sig 0,84 skalsteg närmare att helt hålla med i påståendet att de önskar tydligare yrkesetiska regler.

5.3.4 Professionalitetsdimension 4:

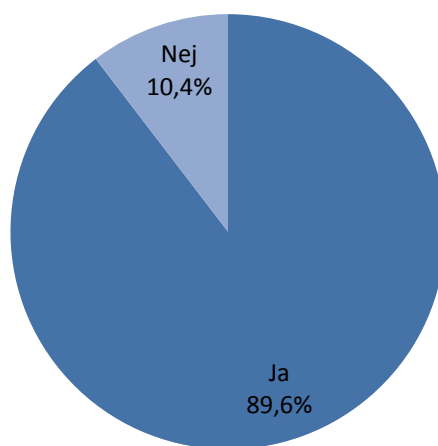
I fråga 12 i tabell 5.1 placerar lärarna sig 0,46 skalsteg närmare att inte hålla med i påståendet: *”Det är önskvärt med en offentlig auktorisation för att säkra mitt yrkes professionella status”*, jämfört med läkarna. Läkarnas medelsvar, c:a 4,5, visar att läkarnas syn på auktorisation hänger tätt samman med deras professionalitet. Lärarnas medelsvar på frågan är dock c:a 4 vilket innebär att man, om än i mindre utsträckning än i läkargruppen, ställer sig positiv till en offentlig auktorisation för att säkra yrkets professionella status. Frågan mäter inte tydligt huruvida populationerna önskar *mer* av den offentliga auktorisationen⁷¹ vilket innebär att vi får konsultera resultatet i frågan om huruvida lärarna ställer sig positiva till införande av lärarlegitimation, för att reda ut lärarnas inställning till offentlig auktorisation fullständigt.

⁷¹ Se diskussion i kapitel 4.3.2 Operationaliseringarnas begreppsvaliditet

5.4 Frågeställning 3: Önskar gymnasielärare att lärarlegitimation införs?

I diagram 5.3 redovisas frekvensfördelningen mellan ja- och nejsvaren för frågan ”Ställer du dig positiv till införande av lärarlegitimation?”.

Diagram 5.4 Frekvensfördelning mellan ja- och nejsvar till enkätfrågan ”Ställer du dig positiv till införande av lärarlegitimation?”. Svaren redovisas i procent (%)

N=201

Diagrammet visar att 89,6% av respondenterna svarade ”ja” och 10,4% svarade ”nej” på enkätfrågan. Av det totala antalet lärare som svarat på enkäten har 1,3% kodats bort i detta diagram då dessa respondenter inte svarat på enkätfrågan.

Diagrammet visar att en klar majoritet av lärarna ställer sig positiva till införandet av lärarlegitimation. Viktigt att komma ihåg här är det stora respondentbortfallet av utbildade lärare till enkäten ⁷². När man undersöker endast utbildade lärare ser vi att 75% ställer sig positiva till införande av lärarlegitimation medan respondenter med gymnasielärarexamen ställer sig positiva till införande av legitimation till hela 90,3% ⁷³.

⁷² Se kapitel 4.2.2.1 Bortfallsanalys för lärargruppen.

⁷³ Återigen gör den låga svarsfrekvensen bland utbildade lärare att just skillnaden mellan utbildade och utbildade lärare inte kan sägas vara särskilt signifikant. Det är dock rimligt att anta att det finns en tendens att utbildade lärare är mindre entusiastiska till införande av lärarlegitimation utifrån den utbildade lärarens egenintresse att behålla sitt jobb. Det är redan fastslaget att utbildade lärare var mycket underrepresenterade bland respondenterna till enkäten – detta reds ut mer i kapitel 4.2.2.1.

5.5 Frågeställning 4: Finns det ett samband mellan önskan om införd lärarlegitimation och önskan om en ökning av övriga professionalitetsdimensioner bland gymnasielärare?

5.5.1 Professionalitetsdimension 1: Systematisk teori

I tabellen nedan kan vi se hur ja respektive nej-sägare till frågan om införande av lärarlegitimation placerar sig procentuellt över de olika skalstegen till enkätfrågan ”Jag önskar att mitt yrke skall präglas mer av vetenskaplighet”.

Tabell 5.5.1 Korstabell för kontroll av samband mellan svar på enkätfrågorna ”Jag önskar att mitt yrke skall präglas mer av vetenskaplighet” och ”Ställer du dig positiv till införande av lärarlegitimation?”. Svaren redovisas i procent (%)

		Ställer du dig positiv till införande av lärarlegitimation?		
		Ja	Nej	
Jag önskar att mitt yrke skall präglas mer av vetenskaplighet.	1. Instämmer inte alls	80,6%	19,4%	100%
	2. Varken eller	86,2%	13,8%	100%
	3. Instämmer	96,2%	3,8%	100%
Totalt:		89,9%	10,1%	100%

N=198

I tabellen är svarsalternativ 1 och 2 ihopkodade till ”1. Instämmer inte” och svarsalternativ 4 och 5 är ihopkodade till ”3. Instämmer”. Mittenalternativet 3 är oförändrat och benämns i tabellen som ”2. Varken eller”.

I tabellen ovan kan vi alltså se att det finns en viss tendens att respondenter som önskar att deras yrke skall präglas av mer vetenskaplighet också tycks ställa sig positiva till införande av lärarlegitimation vilket tyder på att det finns ett, om än svagt, positivt samband mellan önskan om en ökning av professionalitetsdimensionen *systematisk teori* och önskan om införande av lärarlegitimation bland gymnasielärare.

5.5.2 Professionalitetsdimension 2: Yrkesmässig autonomi

I tabellen nedan kan vi se hur ja respektive nej-sägare till frågan om införande av lärarlegitimation placerar sig procentuellt över de de olika skalstegen till enkätfrågan ”Jag önskar större frihet att välja arbetsmetoder i arbetet.”.

Tabell 5.5.2 Korstabell för kontroll av samband mellan svar på enkätfrågorna ”Jag önskar större frihet att välja arbetsmetoder i arbetet.” och ”Ställer du dig positiv till införande av lärarlegitimation?”. Svaren redovisas i procent (%)

		Ställer du dig positiv till införande av lärarlegitimation?		
		Ja	Nej	
<i>Jag önskar större frihet att välja arbetsmetoder i arbetet.</i>	1. Instämmer inte alls	90%	10%	100%
	2. Varken eller	87,2%	12,8%	100%
	3. Instämmer	94,8%	5,2%	100%
Totalt:		89,9%	10,1%	100%

N=199

I tabellen är svarsalternativ 1 och 2 ihopkodade till ”1. Instämmer inte” och svarsalternativ 4 och 5 är ihopkodade till ”3. Instämmer”. Mittenalternativet 3 är oförändrat och benämns i tabellen som ”2. Varken eller”.

Tabellen visar att det finns en påtaglig spridning mellan enkätsvaren när det kommer till huruvida respondenter som önskar större frihet att välja arbetsmetoder också vill införa lärarlegitimation. Svaren är så spridda att det inte går att utläsa något tydligt samband i frågan.

5.5.3 Professionalitetsdimension 3: Yrkesetiska regler

I tabellen nedan kan vi se hur ja respektive nej-sägare till frågan om införande av lärarlegitimation placerar sig procentuellt över de olika skalstegen till enkätfrågan ”Jag önskar tydligare yrkesetiska regler för min yrkesutövning.”.

Tabell 5.5.3 Korstabell för kontroll av samband mellan svar på enkätfrågorna ”Jag önskar tydligare yrkesetiska regler för min yrkesutövning.” och ”Ställer du dig positiv till införande av lärarlegitimation?”. Svaren redovisas i procent (%)

		Ställer du dig positiv till införande av lärarlegitimation?		
		Ja	Nej	
<i>Jag önskar tydligare yrkesetiska regler för min yrkesutövning.</i>	1. Instämmer inte	87,1%	12,9%	100%
	2. Varken eller	87,2%	12,8%	100%
	3. Instämmer	93,7%	6,3%	100%
Totalt:		90,4%	9,6%	100%

N=197

I tabellen är svarsalternativ 1 och 2 ihopkodade till ”1. Instämmer inte” och svarsalternativ 4 och 5 är ihopkodade till ”3. Instämmer”. Mittenalternativet 3 är oförändrat och benämns i tabellen som ”2. Varken eller”.

Tabellen visar att det finns ett svagt positivt samband mellan huruvida man önskar mer yrkesetiska regler och huruvida man önskar ett införande av lärarlegitimation. Det är dock en mycket svag tendens som uppmäts och det tycks vara först bland det som instämmer till påståendet om yrkesetiska regler som någon effekt kan uppmätas.

5.5.4 Professionalitetsdimension 4: Auktoritet

I tabellen nedan kan vi se hur ja respektive nej-sägare till frågan om införande av lärarlegitimation placerar sig procentuellt över de olika skalstegen till enkätfrågan ”Det är önskvärt med en offentlig auktorisation för att säkra mitt yrkes professionella status”.

Tabell 5.5.4 Korstabell för kontroll av samband mellan svar på enkätfrågorna ”Det är önskvärt med en offentlig auktorisation för att säkra mitt yrkes professionella status” och ”Ställer du dig positiv till införande av lärarlegitimation?”. Svaren redovisas i procent (%)

		Ställer du dig positiv till införande av lärarlegitimation?		
		Ja	Nej	
<i>Det är önskvärt med en offentlig auktorisation för att säkra mitt yrkes professionella status.</i>	1. Instämmer inte	49,2%	49,8%	100%
	2. Varken eller	81,3%	18,7%	100%
	3. Instämmer	97,5%	2,5%	100%
Totalt:		89,9	10,1%	100%

N=197

I tabellen är svarsalternativ 1 och 2 ihopkodade till ”1. Instämmer inte” och svarsalternativ 4 och 5 är ihopkodade till ”3. Instämmer”. Mittenalternativet 3 är oförändrat och benämns i tabellen som ”2. Varken eller”.

Tabellen för professionalitetsdimensionen *auktoritet* visar det tydligaste sambandet mellan *önskan om mer professionalitet* och *önskan om införande av lärarlegitimation* av alla fyra professionalitetsdimensionerna. Detta är föga överraskande då lärarlegitimation är just en offentlig auktorisation men icke desto mindre styrker resultatet begreppsvaliditeten i operationaliseringen av den aktuella professionalitetsdimensionen. Det visar sig här alltså att det finns en stark tendens bland gymnasielärarna att ställa sig positiva till lärarlegitimation och samtidigt önska en offentlig auktorisation för att säkra yrkets professionella status.

6. Slutsatser och diskussion

I följande kapitel diskuteras resultaten i förhållande till tidigare forskning och teoretiska utgångspunkter.

6.1 Resultatet av studien

Vi har alltså sett att det finns en tydlig skillnad mellan läkare och lärare rörande hur man upplever sin professionalitet inom tre av de fyra undersökta professionalitetsdimensionerna. Inom professionalitetsdimensionen *yrkesmässig autonomi* var signifikansen svag på skillnaderna mellan gruppernas medelvärden vilket gör att vi kan konstatera att denna dimension är den som uppvisar minst påtagliga skillnader grupperna emellan. Vid jämförelse med läkargruppen kan man alltså konstatera att lärarna, på samtliga punkter där signifikanta resultat kunnat uppmätas, upplever en lägre grad av professionalitet. Detta var väntat med tanke på professionalitetsdimensionernas ursprung⁷⁴ och resultatet går i hypotesens riktning.

Vidare framkommer en tydlig skillnad mellan de undersökta grupperna i huruvida man önskar mer av de olika professionalitetsdimensionerna inom sin yrkesutövning. Lärarna uttrycker inom tre av fyra dimensioner en större önskan om utökad professionalitet jämfört med läkarna. Enda dimensionen där viss tveksamhet råder är frågan om auktoritet/offentlig auktorisation⁷⁵ men här visar det lärarnas starka stöd till offentlig auktorisation (för att säkra yrkets professionella status) i kombination med det starka stödet för införande av lärarlegitimation att, även om läkarna var *mer* positiva till offentlig auktorisation så är gymnasielärarna fortfarande starkt positiva till offentlig auktorisation.

När det kommer till frågan om huruvida det finns en korrelation mellan hur gymnasielärare placerar sig i frågan om lärarlegitimation och huruvida man önskar en ökad professionalitet kan vi konstatera att det finns svaga tendenser som indikerar att en önskan om ökad professionalitet inom tre av fyra professionalitetsdimensioner samvarierar med önskan att införa lärarlegitimation. Återigen visar sig professionalitetsdimensionen *yrkesmässig autonomi* bryta mönstret då spridningen där gjorde att inget mönster kunde uppmätas. Man kan tolka resultatet som att det finns vissa indicier som pekar mot att gymnasielärarna

⁷⁴ Se kapitel 2.1.2 *Den funktionalistiska modellen* samt kapitel 2.3 *Läkare och lärare, olika förutsättningar för professionalitet*.

⁷⁵ Detta då frågan som var ämnad att reda ut önskan om mer professionalitet var något annorlunda formulerad än inom övriga dimensioner.

betraktar införandet av lärarlegitimation som en del av en större professionalitetssträvan för yrkeskategorin.

6.2 Slutdiskussion

Föga överraskande uppvisade gymnasielärarna en svagare upplevelse av professionalitet jämfört med läkarna. Detta resultat är relevant för att förstå resultatet av frågorna som reder ut huruvida grupperna önskar ökad professionalisering, vilket framgår av resonemanget nedan.

Lärarna önskar, i högre grad än läkarna, en ökad professionalisering inom tre av fyra professionalitetsdimensioner.⁷⁶ Vad detta resultat betyder är inte helt självklart. Då en låg önskan om professionalisering både skulle kunna innebära att man innehar en hög professionalitet och är nöjd med den *eller* att man helt enkelt är så ointresserad av professionalitet att man inte önskar mer av någon av professionalitetsdimensionerna, behövs först en undersökning som reder ut hur man upplever sin professionalitet. Då vi såg att läkarna uppvisar en högre professionalitet än lärarna i enkätsvaren, kan vi dra slutsatsen att deras relativt lägre önskan om professionalisering grundar sig på att de helt enkelt är mer nöjda med sin professionella status än lärarna. Slutsatsen blir att gymnasielärare önskar en högre professionalitet och att läkare är relativt sett mer nöjda med sin professionalitet.

Resultatet som visade att nästan 90% av lärarna ställer sig positiva till införandet av lärarlegitimation innebär att det idag råder konsensus i frågan mellan både politiker, fackföreningar och lärarkåren. Det är således föga överraskande att det stundande införandet av legitimation inte möts av några högljudda protester i media.

Det är vidare konstaterat att det finns en stark samvariation mellan hur lärarna ställer sig positiva till införande av offentlig auktorisation för att **säkra yrkets professionella status**, och införandet av lärarlegitimation, men då attityderna till ökning av övriga professionalitetsdimensioner inte visar samma starka samband kan vi dra slutsatsen att det inte råder konsensus bland gymnasielärarkåren om vad som definierar professionalitet. Att dessutom professionalitetsdimensionen *yrkesmässig autonomi* visade sig vara särskilt svår att finna några mönster i överhuvudtaget bidrar till att studien nått resultat som finner viss

⁷⁶ Se diskussionen om dimensionen Offentlig auktorisation i kapitel 6.1 *Resultatet av studien* för en utredning av den avvikande professionalitetsdimensionen.

inomvetenskaplig relevans. Relevansen för forskningsfältet inom professionsvetenskap består framförallt i att gymnasielärare inte tycks vara eniga om huruvida de aktuella professionalitetsdimensionerna som använts i studien faktiskt är definitioner av professionalitet.

För att återknyta till den tidigare forskningen inom området kan nämnas att det i ProfKnow projektet ⁷⁷ visade sig att lärargruppen upplevde sig som mindre övervakade av sina överordnade jämfört med sjuksköterskor. I den undersökning som jag nu gjort kan inga signifikanta resultat uppmätas när det kommer till skillnader mellan lärare och läkare i hur man upplever sin autonomitet. Dock önskar, som tidigare nämnt, lärarna en ökad autonomi jämfört med läkarna vilket kan ge en fingervisning om att läkarna kanske ändå upplever sig som mer autonoma ⁷⁸ än lärarna. Också auktorisationsdimensionen bidrar med en jämförelsemöjlighet med ProfKnowprojektets undersökning. Där konstaterades att lärargruppen, i högre grad än sjuksköterskorna, värderade utbildning framför arbetslivserfarenhet. I den undersökning som jag gjort visar det sig att läkarna värderar auktorisationskriteriet högre än lärarna vilket kan tolkas som att lärargruppens svar placerats in i ett sammanhang mellan sjuksköterskor och läkare. Detta är antagande bygger dock på osäkra data då lärargrupperna i ProfKnowundersökningen och denna studie innehåller olika typer av lärare samt att frågorna som ämnar reda ut synen på auktorisation är olika formulerade och således inte säkert undersöker samma sak.

Som sammanfattning kan vi konstatera att gymnasielärare alltså önskar en professionalisering som sträcker sig vidare än bara legitimation. Man vill ha starkare systematisk teori, större yrkesmässig autonomitet, tydligare yrkesetiska regler och en starkare auktoritet. Önskan om införd lärarlegitimation tycks i viss mån samvariera med huruvida man önskar en ökad professionalisering inom de undersökta professionalitetsdimensionerna men något starkt samband uppmättes inte vilket innebär att professionalitetsbegreppet inte innehar en universell definition

⁷⁷ Se kapitel 2.4 *Tidigare jämförande professionalitetsstudier*

⁷⁸ Mer *nöjda* med sin autonomi, enligt resonemanget som förs ovan i detta kapitel.

Referenslista

Litteratur

- Becker, Gary S. (1993). *Human capital – a theoretical and empirical analysis with special reference to education*. (3:e rev upplagan). London: University of Chicago press.
- Carlgren, Ingrid & Marton, Ference (2002). *Lärare av imorgon*. Stockholm: Lärarförbundets förlag.
- Claesson, Silwa (2002). *Spår av teorier i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.
- Colnerud, Gunnel & Granström, Kenneth (2002). *Respekt för läraryrket – om lärares yrkesspråk och yrkesetik*. Stockholm: HLS förlag.
- Esaiasson, Peter. Gilljam, Mikael. Oscarsson, Henrik. Wängnerud, Lena. (2004). *Metodpraktikan – konsten att studera samhälle, individ och marknad*. (2:a upplagan) Stockholm: Norstedts juridik AB
- Evans, Linda (2008). Professionalism, professionalism and the development of education professionals. *British journal of educational studies*, 56:1, 20-38
- Lindblad, Sverker m. fl. (2007). *Professional expertise under restructuring: Comparative studies of education and health care. The Survey Study*. EU sixth framework programme priority. (http://www.profknow.net/files/results/WP3_Final_report.pdf (2010-04-02))
- Hargreaves, David H. (2002). The production, mediation and use of professional knowledge among teachers and doctors: a comparative analysis. I OECD, *Knowledge management in the learning society*. (s 219-251). Paris: OECD Publications Service.
- Parsons, Talcott (1939). The professions and social structure. *Social Forces*. 17: 4, 457-467

Selander, Staffan (1988). *Studier av den pedagogiska väven: Professionalisering* (Rapport 120:4-5 SPOV 4-5). Stockholm: Högskolan i Sundsvall/Härnösand och högskolan för lärarutbildning i Stockholm, Institutionen för pedagogik.

Strömberg, Barbro (1994). *Läraryrket – en profession? En överblick och några funderingar i anslutning till aktuell professionsforskning* (Rapport 1994:3). Göteborg: Institutionen för pedagogik.

Källor

Dagens Nyheter

<http://www.dn.se/nyheter/valet2010/s-jattebra-med-lararlegitimation-1.1076044> (2010-03-27)

<http://www.dn.se/nyheter/sverige/lararfacken-bra-med-lararlegitimationen-1.1076035> (2010-03-28)

Göteborgs kommun: Gymnasieval

<http://www.gymnasieval.nu/> (2010-04-21)

Läraryrket

<http://www.lr.se/duidinyrkesroll/lararlegitimation.4.58a756071261d5f86948000887.html>
(2010-03-27)

Lärarnas yrkesetiska råd

<http://www.lararesyrkesetik.se/web/yrkesetik.nsf/doc/005324D7?opendocument> (2010-04-12)

Nationalencyklopedin

<http://www.ne.se/lang/signifikanstest>

Skolverkets hemsida

www.skolverket.se/content/1/c6/01/59/47/Regionala_tabeller_2009.xls (2010-05-03)

Skolverkets forts.

http://siris.skolverket.se/reports/rwservlet?cmdkey=common¬geo=&p_verksamhetsar=2009&p_hm_kod=&report=personal&lankod=&kommunkod=&invkod=&kgruppkod=&verksform=21&p_rapport=personal&p_verksform_kod=21&p_info_omrade=personal (2010-04-26)

http://siris.skolverket.se/reports/rwservlet?cmdkey=common¬geo=&p_verksamhetsar=2009&p_hm_kod=01&report=personal&lankod=&kommunkod=&invkod=&kgruppkod=01&verksform=21&p_rapport=personal&p_verksform_kod=21&p_info_omrade=personal(2010-04-26)

Socialstyrelsen

Socialstyrelsen. (2009). *Statistik om hälso- och sjukvårdspersonal*. Sveriges officiella statistik – Hälso- och sjukvård. (<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/17883/2009-12-25.pdf>) (2010-05-10)

Socialstyrelsen. (2009). *Tillgång på: Specialistläkare 2007*. Sveriges officiella statistik – Hälso- och sjukvård. (<http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/17883/2009-12-25.pdf>) (2010-05-10)

Statistiska centralbyrån

<http://www.ssd.scb.se> (2010-05-03)

Sveriges läkarförbund

<http://www.slf.se/Lakarrollen/Lakares-ansvar/> (2010-04-02)

Svenska regeringen

<http://www.sweden.gov.se/sb/d/10402/a/106066> (2010-03-24)

<http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/105620> (2010-04-15)

UCLA Academic Technical Services

<http://www.ats.ucla.edu/stat/spss/faq/alpha.html> (2010-05-14)

Bilaga A: Webenkät, sida 1

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Professionalitet

En webenkät om lärares och läkares upplevda professionalitet.

● = Frågan är obligatorisk
● = Du kommer att få olika följdfrågor beroende på hur du svarar

Är du läkare eller lärare?

 Läkare

 Lärare

Klicka på nästa fråga för att komma vidare

Bilaga B: Webenkät, sida 2

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Professionalitet

En webenkät om lärares och läkares upplevda professionalitet.

● = Frågan är obligatorisk
● = Du kommer att få olika följdfrågor beroende på hur du svarar

Fråga

	1. Instämmer inte alls	2.	3.	4.	5. Instämmer helt
Jag och mina kollegor diskuterar ofta nya vetenskapliga rön rörande min yrkesutövning.	☐	☐	☐	☐	☐
Det saknas en tydlig gemensam vetenskaplig grund för yrkesutövare inom min profession.	☐	☐	☐	☐	☐
Jag önskar att mitt yrke skall präglas mer av vetenskaplighet.	☐	☐	☐	☐	☐
Jag har stor frihet att bestämma arbetsmetoder och göra professionella bedömningar inom min yrkesutövning.	☐	☐	☐	☐	☐
Jag upplever mig hämmad i min yrkesutövning av överordnade på arbetsplatsen.	☐	☐	☐	☐	☐
Jag önskar större frihet att välja arbetsmetoder i arbetet.	☐	☐	☐	☐	☐
Inom min yrkeskår finns tydliga etiska regler.	☐	☐	☐	☐	☐
Om jag bryter mot kårens egna etiska regler riskerar jag sanktioner från mina kollegor.	☐	☐	☐	☐	☐
Jag önskar tydligare yrkesetiska regler för min yrkesutövning.	☐	☐	☐	☐	☐
Jag upplever att examen från min utbildning skänker mig en stark känsla av professionalitet.	☐	☐	☐	☐	☐
Jag anser att en legitimation som utestänger icke utbildade till yrket medför negativa konsekvenser.	☐	☐	☐	☐	☐
Det är önskvärt med en offentlig auktorisation för att säkra mitt yrkes professionella status.	☐	☐	☐	☐	☐

Klicka på nästa fråga för att komma vidare

Bilaga C: Webenkät, sida 3

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Professionalitet
En webenkät om lärares och läkares upplevda professionalitet.

Är du man eller kvinna? Man Kvinna

Hur länge har du varit aktiv inom din profession?
 0-5 år 5-10 år 10-20 år 20-30 år Mer än 30 år

Föregående fråga Klicka på nästa fråga för att komma vidare Nästa fråga

[Ångra](#)

Bilaga D: Webenkät, sida 4 ⁷⁹

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Professionalitet
En webenkät om lärares och läkares upplevda professionalitet.

Är du aktiv på en kommunal eller fristående skola? Kommunal skola Fristående skola

Vilket av följande svarsalternativ stämmer bäst överens med din utbildning?
 Gymnasielärarexamen Högstadielärarexamen Ingen examen för lärarbehörighet

Ställer du dig positiv till införande av lärarlegitimation? Ja Nej

Föregående fråga **Skicka svar!**

[Ångra](#)

⁷⁹ Visas endast för respondenter som kryssat i ”lärare” på fråga 1.